

KRÚDY EMBERSÉGE

Száz éve született a Szindbád írója

Negvedszázada finom öreguracska kopogtatott be az Irodalomtörténeti Társaság Menesi úti irodájába.

— Olty Antal hírlapiró vagyok — mutatkozott be, és a boka alól egy nagyarákú füzetet vont elő. — Eletrajz, Krúdy Gyuláról. Emlékezés. Volt szerencsem a nagy író barátai köréhez tartozni.

Csodálkozva nézhettem az uracskára, mert szükségesnek vélte előbbi szavait nyomattekkel kiegyesíteni:

— Krúdy Gyula írta A vörös postakocsit és a Szindbád-novellákat. Költő volt... és bohém.

Ugy tettem, mintha e közlések után már tudtam, kiről van szó: átvettem a füzetet és egy hivatali kisegítő fontoskodásával elülyesztettem az íróasztalra. Az öreguracska ajánlotta magát, és elhallgatott. Amilyen titokzatosan jött, úgy is tűnt el. Nehány év múlva követte mesterét az eliziumi mezőkre.

Olty Antal volt az első Krúdy-figura az életben. Azóta, negvedszázada Krúdy-figurák között élek.

Mert néhány nap múlva kezembe került az öreguracska füzete, belelapoztam... és nem tudtam leenni, míg végül nem olvastam. *Krúdy Gyula. Egy kortárs visszaemlékezése.* Ez volt a címe a dolgozatnak, amelyet ma is őriz az Akadémia Eötvös Könyvtára. A memoárban megelvenedik Szindbád ifjúsága, férfikora és alkonyi írói pályája. Előjönnek benne a volt asztaltársak, az egykori kocsmárosok, pincérek, bordárok, a régi szepasszonyok, a leült szingizsárok, ezermesterek, mindenek, mindazok, akiknek Adyval szölvta. Krúdyhoz hasonlóan „társadalmi rangja tisztázhatatlan, s általában a napidíjas és az Urstein között lébög.”

Az emlékirat Krúdy-figurái élvezettek a Krúdy-könyvekhez. Bevettem magam az Eötvös-kollegium könyvtárába és néhány nap alatt lázas izgalommal elolvastam vagy tíz-tizenöt Krúdy-kötetet. Megigézett az ismeretlen csodavilág, amely előttem feltárult. Megigéztek a deli ifjak, a keleti nábobok a gyengéd leánykák, a pajkos fiatalasszonyok, kejsóvár dárnak, mindentudó öregasszonyok, lezüllött idomárok, józsefvarosi kismesterek, ferencvárosi gyaszhuszárok, a nyírségi, hetszázéves dzsentrik — mindazok, akik a regények és elbeszélések lajain elvonultak, hogy sorsukkal benépesítsék és elevenen tegyék a magyar közelmúltat.

Mintha tiltott paradicsomban jártam volna. Masódeves böfeszhaligató voltam, de Krúdy Gyula nevét előddig nem hallottam.

Ezerkilencszázötvenhárom írtunk, akkor volt Krúdy Gyula születésének hetvenötödik, halálának huszadik évfordulója. Egyetlen könyve sem jelent meg abban az évben. Akarsak az előzőben. Valóságai kiséprűtek a magyar irodalomból, azt mondták: dekadens. Part pour Part író. Az anatómat 1954-ben Sóter István oldotta fel a *Hét bagoly* és a *Boldogult urjékoromban* kiadásához írt előszavával.

Azóta, különösen 1957. a harmánehárom kötetes életmű-

sorozat első kötetének megjelenése óta, Krúdy Gyula esilága mind magasabban áll a magyar irodalom horizontján. Évente három-négy kötetet jelenik meg harminc-negyvenéves példányszámokban, színpadon, filmen, rádióban, hangfelvételen televízióan elevenednek meg művei; sokasodnak az életről, pályájáról írt emlékezések, tanulmányok, eszszék. Idén, századik születésnapjának évében az új életműkiadás három kötetén kívül három másik gyűjtemény és több tanulmány, összeállítás is hódol emlékének.

Újra és újra körülrajzanak a Krúdy-figurák. Újra és újra előjönnek azokon a lapokon, amelyeket az életműkiadás összeállításához, előlvasók. A kortárs emlékezők javarésze azonban már tovafűnt. *Helyükbe az olvasók leptek.* Az olvasók, akiknek a tiszteltet, rajongása eppoly nagy, ha megfontoltabb és megalapozottabb is, mint az egykori legenda-mesélők. Ámde meg mindig, meg sokakban el az a Krúdy-kép is, amelyet Olty Antal egykor így fogalmazott meg: „Költő volt... és bohém.”

És mintha a *bohém* lenne a nagyobb nyomaték. Mintha sokan csak a különcöt, a párbajhóst, a nők lovagját és a velősont-fogyasztás szertartásmesterét látnák benne.

Senki sem akarja eszményíteni Krúdyt. Embernek, írónak különb volt annál, mintsemhogy rászorulna erre. Elejét, művészetét a valóságos, a kendőzetlenül őszinte megközelítés emeli a méltó fénybe.

Igaz-e, hogy Krúdy szerette a bohém életet, a nőket, az italt, a kártyát, a nagy evéseket és a kedves cimborákat? Igaz. De az is igaz, hogy legalább annyi időt, ha nem többet, töltött íróasztalnál, mint a fehér vagy a zöld asztalnál. Különben hogyan írta volna meg negyven esztendő pályafutása alatt *nyolcvanhat regényt, mintegy kétezrengyszáz elbeszélést és csaknem ezer-nyolcszáz hírlapi cikket?*

Igaz-e, hogy többet lakott szállókban és „kakasos” házakban, mint otthonában? Igaz. De kétszer is meghazsodott, és második családját különösen szerette. Elmarasztalható-e azért, mert nem tudott természete ellen tenni, amikor tudjuk, hogy csak e kötetlen életmód mellett tudott alkotni.

Igaz-e, hogy könnyen írt, néha szertelenül és szerkesztés nélkül, sokszor ismételve önmagát? Igaz, de ennél sokkal igazabb, hogy öngyűlötrően felakarta társai kora társadalmának, a „történelmi osztálynak”, a süllyedő Magyarországnak valóságát. És feljegyzéseiből is tudjuk, hogy számos regényéhez, különösen történelmi trilógiájához, alapos előtanulmányokat folytatott, részletes vázlatokat írt. Ha pedig ismételte magát, azért tette ezt, mert az évek múltával érett, változott szemlélete. Például a századveg dzsentriéről és a századelő polgáráról.

Igaz-e, hogy sokszor megszerpítette, idealizálta, szivarványos ködbe burkolta ifjúságának éveit? Igaz, de főként azért, mert nem tudta elviselni férfikora csalódásait, a két világháború közötti Magyarország politikai és erkölcsi züllését. Akár a forradalom és a Tanácsköztársaság,

akár a harmincas évek elején írt publicisztikáját olvassuk, előfeltekodhatunk Krúdy józón világlátásán.

Igaz-e, hogy Krúdy, alteregókat teremtve, Szindbád, Rezeda Kázmér, Nagybotos Viola és a többiek állítózetben szerepet játszott? Igaz. De ezek a hasonmások a magyar irodalom legszemeremesebb kitalálkozásának közvetítői. Tévédés azt hinni, hogy az író restellte a nők körüli, a züllött nagyvilági életben és az irodalom berkeiben átélte kalandjait, s ezért nem írta meg őket egyszámú első személyben. Inkább *húszó riaskodásait, meghasonlásait* rejtette álarok mögé. Mert sem a hódító, sem a meghódított férfi, sem a sikeres, sem a bukott hírlapiró, sem az életművész, sem a kisműzített szerepében nem érezte magát igazán hitelesnek. Mindez volt egyszerre, miként Szindbádnak százhat szerelme volt és elmúltott háromszáz éves: midőn fagyónyg lett a rózsafűzérben, amelyet egy idős apaca viselt a derekan.

Van ebben valami meghökentő, hogy Szindbád régen elmúltott háromszáz éves, és Krúdy Gyula csak most lenne száz. De hát nem ez volt az egyetlen furcsaság, ellentmondás ebben az életben, ezen a pályán. A már említettekhez hozzátelhető, hogy a magyar irodalom egyik legeredetibb lírikusa, akinek leírásai, hasonlatai varázsos költői képekben gazdagok, zeneiséggel telítettek: soha egyetlen verssort sem írt. És elbeszéléseinek romantikáját, mesziszűrségét, néha már-már modoros finemkodását szinte mindig keserű ironia hatja át, ellentponozza.

Csupa ellentét, állítás és tagadás, fenség és egyszerűség, közlékenység és elhallgatás, próza és líra. Krúdy műművészte. Csak az tud igazán megmerítkezni benne, aki tudván tudja és érezvén érzi ezt. Ezért vallott kudarcot minden olyan kísérlet, amely egyetlen oldalról próbálta megközelíteni ezt a formak és az irizáló színek gazdagságában tobzódo életművet. Mondták impresszionistának és megkéselt romantikusnak, sőt „kisrealistának” mi több: öntudatlan szírealistának is. Csak hogy egyik sem... és mindegyik egyszerre. Talán külön stílus kategóriát kellene kitalálni számára.

De nem a címke a fontos. Hanem hogy felfogjuk és magunkévá tegyük azt, amit életműve sugall. Azt, amit ellentmondásai és vívdásai kifejeznek: a *teljes emberséget*. Mert nem azt kell firtatni, hogy Krúdy önmagát írta-e meg regényeiben és elbeszéléseiben, hanem azt kell tudni, érezni, hogy önmagát adta írásaiban. Így kell olvasnunk minden sorát.

És akkor a Krúdy-figurák is azt fogják mondani, amit Olty Antal azon a régi del-előftőn valójában mondani akarhatott, midőn megjegyezte: „Költő volt... és bohém.”

Ha így olvassuk Krúdyt, akkor gondolataink és érzéseink egybecsengenek azzal, amit az író vallott egyik 1924-ben kelt ars poetica-jában: „... valami nagy-nagy regényt szeretnék írni, amelyben benne volna mindaz, ami eddig megjelent könyveimben itt-ott szétszórvva benne van. Egy igen nagy regényt arról a korról, amelyet átéltem, amelyet saját szememmel láttam létrejönni és elmúlni... Nevezhetném ezt a regényt akár az én regényemnek, akár Magyarország regényének.”

Az áhított nagy-nagy regényt élete még hátralevő kilenc esztendejében sem írta meg, de életművével mégis megírta az önmagáról szóló, a kora Magyarországról szóló regényt.

Egy emberi élet teljessége és egy korszak története, egy ország, egy nemzedék teljes hanyatlása, búcsúszimfóniája — mindez benne van Krúdy könyveiben. Ezért olvassák, szeretik egyre többben.

Bartha András

Érdekességek

a

Drahota Andrea és a kézimunka
Garbonyákú kötött mellény
Tevemintás között kabát kapucnival
Modellek apukáknak és gyerekeknek
Levegőtöltő zsák és garnitúra bébiknek
Horgolt terítő, párna, lámpaernyő
Tájegységek motívummal falliképen
Keresztiszemes hímzések

10. számából

és még sok minden más